

Gegus Ernő (1921-2006)

BORSZÉKI János*

Pannon Egyetem, Mérnöki Kar

Gegus Ernő (1921-2006)

Gegus Ernő 1921. december 24.-én született Budapesten. Vegyészmérnöki oklevelét a József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen szerezte

1944-ben (okl. szám: 284), majd az Egyetem Elektrokémiai Tanszékén kezdte meg munkáját.

Hamarosan katonai szolgálatra kellett bevonulnia. Erről az időszakról 1996-ban írt és barátainak, közvetlen munkatársainak átadott megemlékezésében (Ige az igában) így ír:

„1944. október 15. a Szálasi-puccs után a halasztások, felmentések megszűntek, egy heti tanakodás után 23.-án bevonultunk az évfolyam zömével Piliscsabára az utász-vegyiharcos alakulathoz. Innen novemberben Dorogra vezényelnek iskolára, onnan december elején Csapokra megyünk, gyalogosan. Itt jön az 'aranyélet', az iskolában szalmán fekszünk, kiképzés békaügetésben dombnak fel; a vasas víz miatt a kulacsokban csak csopaki rizling lehetett”.

További nehézségek után 1945. februárjában Zsidára kerül, majd március 15.-én Szentgotthárdra vezénylik, ahol március 31.-én a szovjet csapatok elérik a magyar csapatokat és fogságba esik. Az útról, megemlékezésében ezt írja:

„Első 'külföldi' utam ez, 23 évesen a Körös völgyén a Küküllő mellett, majd Brassónál a Kárpátokon át a romániai átmenő lágerbe. Itt még nyolcan-kilencen együtt vagyunk vegyészmérnök hadifoglyok. Itt értesülünk május 9.-én a

béke kitöréséről. A láger hangulata azonban nem ezt tükrözte. ... Két hét után zakatolva robognak a marhavagonok lakóival éjjel-nappal valamerre észak felé.... Jó két heti utazás után Bakut és a tengeri olajkutakat elhagyva, elérkeztünk az itteni nagy elosztótáborba Rusztaviba.”

Gegus Ernő Grúziában, Bulacsari faluban töltötte a következő éveket, malária, egész napos kemény fizikai munka közben. Megtanult oroszul a lágerbe csempészett német-orosz szótár és nyelvkönyv segítségével. 1948 október végén 43 fogolytársával együtt elszállították vissza Rusztaviba, ahol felcsillant a remény, hogy hazajöhetnek.

Sajnos nem így történt, fél év sztálingrádi lágerélet után (-20 °C), 1949-ben Voronyezsbe vitték a foglyokat. Mozdonygyárban dolgozik, otthonról alig jönnek hírek, télen -43 fok. 1950 tavasza még mindig itt találja, míg novemberben megindultak a várva-várt előkészületek a hazatérésre.

Erről így ír: „Már nem a szokásos vakláрма, indul a bevagonírozás. Átesünk az ellenőrző motozáson, elveszik Bibliámat, majd a szokásos kétheti vonatkozás marhavagonokban, de nyitott ajtókkal, befutunk Máramarosszigetre. Azután Nyíregyháza–Sóstó dec. 1.-én. Vizsgálat tüdőszűrés, ujjlenyomat, szinte bűnözőként kezelnek.” Hazatérő bizonyítványt kapott, azonban rendőri felügyelet alá helyezték, mert ”szabadságkorlátozás nélkül ittléte a közrend és a biztonság szempontjából aggályos és káros”.

1950. dec. 3.-án így utazhatott Budapestre. A Műszaki Egyetem Elektrokémiai Tanszékén Lányi professzor sokáig fenntartotta státuszát, de ajánlatára az Erdey László vezette Általános Kémiai Tanszéken kapott 1951. januárjában önálló kutatói állást. Feladata a színképelemzői laboratórium elindítása, a kutatásokat a nemrégiben leszállított szovjet kvarc-spektrográf segítségével kezdhette meg.

Közben 1951. szeptemberében megszüntették rendőri felügyeletét.

1953. szeptember 4.-én megnősült, felesége Sára, gyermekei: Gábor (1954, villamosmérnök), Márta (1956, ELTE angol, történelem szak), Sára (1960, eü. középiskola)

A Műegyetemen érte 1956 őszének felforrósodott hangulata és a kirobbanó tüntetésen már együtt vonult a Bem térre az egyetemi polgárokkal. A további eseményeken nem vett részt, azonban a harcokban mentés közben meghalt három református teológus újratemetésén (1957. február 17.-én) viszont ott volt. Ennek folytatása lett letartóztatása, amiről így emlékezik (Ige az igában – folytatás):

*Borszéki János CSc ny. egyetemi docens

„Fél tíz körül rendőr csöngetett be egy nyomozóval együtt és kint strázsált egy másik rendőr. Házkutatási parancssal jöttek, a szomszédból tanút is hívtak. A gyerekekkel tapintatosan bántak, Gábort hagyták aludni, Márti meg a babakocsiból pislogott rájuk. Végigbogarászták a szekrényeket, a kétezernyi könyvet (az egyikben ott lapult Illyés: 'Egy mondat a zsarnokságról' verse – megtalálták), egy halom forradalmi újságot, egy-két gyanús kéziratot elvittek velem együtt, úgy hajnali 2-3 óra tájban.”

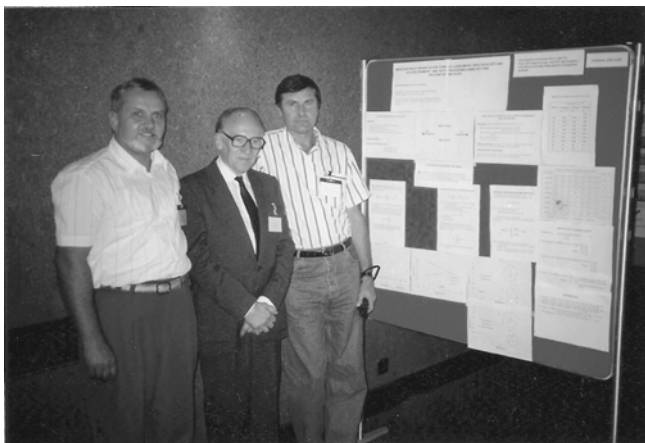
Előzetes a Gyűjtőfogházban, vallatás, majd 1957. június 5.-re tüzték ki a tárgyalást. Ítélet: 6 hónapi börtön, amelyet Állampusztán kellett letöltenie.

Szabadulása után (1957. november 13.) jelentkeznie kellett az Akadémián, ahol közölték, hogy nem maradhat állásában. Felajánlottak a Vasipari Kutató Intézetben a Vegyészeti Osztályon kutatói állást. 1959. jan. 1.-től itt dolgozott, ahol feladata magas fokon művelt szakmájához kapcsolódott: szinképelemző laboratórium megszervezése. Az itt eltöltött eredményes kutatóévek után 1970-től a Veszprémi Egyetem Analitikai Tanszékén működő MTA Kutatócsoport munkájában vett részt, mint tudományos főmunkatárs.

1986-ban ment nyugdíjba, de rendszeresen részt vett és tanácsaival segítette a tanszéken folyó spektrokémiai kutatásokat.

Szakmai munkássága

A Műszaki Egyetemen folytatott spektrokémiai kutatásainak egyik fontos eredménye az Erdey-Gegus-Kocsis porlasztó kifejlesztése (1), amely lehetővé tette oldatok közvetlen beporlasztását fűrt elektródon keresztül a spektrokémiai sugárforrásba. A Vasipari Kutatóban töltött évek alatt kidolgozta a szilárd anyagok homogenitásának mennyiségi meghatározására alkalmas eljárást.

Gegus Ernő munkatársaival a British Museumban rendezett Archeometriai Konferencián.

Közben meghatározó szerepe volt a Török Tibor és Zimmer Károly vezetése alatt szerveződő Szinképelemző Szakbizottságnak, amely GTE, később a Magyar Kémikusok Egyesületével közösen évente rendezi a Magyar Spektrokémiai Vándorgyűlést. Ekkor már engedélyt kapott külföldi konferenciákon való részvételre (Tátralomnic

'1959', Görlitz '1962', Gliwice, Belgrád, Zágráb '1963' Moszkva '1964', Kína '1965', Merseburg '1968').

Brüsszeli meghívásának elfogadását a VASKUT 1966-ban nem engedélyezte. Drezda, Linz '1970' voltak a következő szakmai fórumok, ahol fémipari kutatásairól beszámolhatott.

Kimagasló eredményeket ért el a lézer-mikroszinképelemzés területén, amely megalapozta későbbi archeometriai kutatásait is. Egyik legfontosabb munkája a társszerzőként írt Emissziós Szinképelemzés kétkötetes szakkönyv (2), amelynek elméleti kötete ma is alapvető jelentőségű. Oroszul és angolul is megjelent, az MTA nívódíjjal tüntette ki.

1970-től a Veszprémi Egyetem MTA Analitikai Kutatócsoportjának munkatársa, majd 1974-től főmunkatársa volt, nyugdíjazásáig, 1986-ig, majd nyugdíjasként tovább folytatta kutatómunkáját a Veszprémi Egyetemen.

A Veszprémi Egyetemen töltött évei alatt részt vesz az oktatói munkában, előadásokat tart, vezeti a Tanszéken folyó spektrokémiai kutatásokat. Az egyre jelentősebbé váló atomszorpciós spektrometria elméleti háttérének tisztázására módszert fejlesztett ki szilárd fémvegyületek párolgási folyamatainak vizsgálatára. Munkatársaival lézer-mikroszinképelemzés adatait alakfelismerő módszerekkel dolgozta fel, bevezette a roncsolás-mentes módszerrel végzett archeometriai kutatásokat. Mint a lézeres mikroszinképelemzés nemzetközileg elismert szakértője, az UNIDO megbízásából Argentínában részt vett egy új kutatólaboratórium indításában (1977).

Archeometriai kutatásairól Budapesten (Archeometriai Világkonferencia, 1998), Londonban és New Yorkban számolt be. Ezen eredményeit részben a British Museum: Metallurgy in Numismatics (1998) és Kaba Melinda: Aquincumi Orgona (3) publikálta.

Göncz Árpád Köztársasági Elnök látogatása a Veszprémi Egyetem Analitikai Kémia Tanszékén (Gegus Ernő meghívására) 1992.

Kiváló nyelv- és szaktudása révén (orosz, angol, német, francia) több, idegen nyelven megjelent, alapvető műszaki és kémiai szakkönyv magyar nyelvű fordításában, mint szerkesztő működött közre:

Perry: Vegyész mérnökök kézikönyve I-II. Műszaki Kiadó, 1964.

Römpp: Vegyészeti Lexikon, Műszaki Kiadó, 1985.

Különleges érdemei voltak a színképelemzés hazai elterjesztésének és a hazai kutatások elősegítésében. A GTE és az MKE keretében végzett tudományszervezői munkássága mellett egyik főszervezője volt az évenként megrendezett Olasz-Magyar Spektroszkópiai Szimpóziumoknak, a CSI (Colloquium Spectroscopicum Internationale) és CANAS (Conference of Analytical Spectroscopy) rendezvényeknek.

Alapító tagja volt a GTE Színképelemző Szakbizottságának, Elnökségi tagja a MKE Spektrokémiai Társaságának, tagja a MTA Analitikai Kémiai Szakbizottságának, a Nemzetközi Etalon Bizottságnak, a Canadian Journal of Spectroscopy és az ICP Newsletter szerkesztő bizottságának.

Veszprémi Egyetem, Analitikai Kémia Tanszék 1992.

Archeometriai Világkonferencia megnyitó fogadása a Nemzeti Múzeumban 1998.

Több mint 50 éven át volt a Pasaréti Református Egyház aktív presbitere.

A Veszprémi Egyetemen széleskörű, fáradhatatlan tudományos, oktatói, közéleti tevékenysége, a közösség iránti elkötelezettsége, mások szolgálata és segítése mellett több diplomadolgozat és doktori téma vezetője volt, kandidátusi disszertációk szakmai segítsége jellemezte emberségét. 80. születésnapjáról a Magyar Kémiai Folyóirat különszámában emlékezett meg. (Cikkgyűjtemény)

Kitüntetései: Kiváló feltaláló (1973), GTE Egyesületi Érem (1978), Munka Érdemrend ezüst fokozata (1981), Pattantyús Ábrahám-díj (1988), Török Tibor-emlékérem (2002), Náray Szabó István-díj (2004).

A hadifogság, munkatábor, börtön és pályájának törései után 1989-ben megszerezte az MTA kémiai tudomány doktori címet, 1998-ban a Veszprémi Egyetem címzetes egyetemi tanára lett, s megkapta a gyémántdiplomát is.

Életének, munkásságának, tevékenységének emlékeit őrzik írásai és alkotásai.